

حسین نقی زاده

آشنایی با منابع دست اول شیعه

(ثواب الاعمال و عقاب الاعمال)

مقدمه

کتاب «ثواب الاعمال و عقاب الاعمال» نوشته محدث بزرگ شیعه، ابو جعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی معروف به شیخ صدوق^۱ است. همچنانکه از نام این کتاب پیدا است، این کتاب حاوی روایات فراوانی در بیان اعمال پسندیده، پاداش اعمال نیک و همچنین اعمال ناپسند و مجازات اعمال بد می باشد.

تألیفات شیخ صدوق رحمته الله - که حدود سیصد اثر برای ایشان برشمرده‌اند - بسیار پر محتوا و ابتکاری و متنوع است؛ اما استاد همه

این کتابها به ایشان قطعی نیست. یکی از کتابهایی که به طور قطع و یقین از ایشان است، کتاب «ثواب الاعمال و عقاب الاعمال» می باشد. این کتاب همواره مورد توجه همگان بوده و یکی از مهم ترین و معروف ترین کتابهای حدیثی شیعه به شمار می آید. کتاب ثواب الاعمال شامل ۷۷۸

۱. شیخ صدوق حدود سال ۳۰۵ ه. ق در شهر مقدس قم چشم به جهان گشود و در سال ۳۸۱ ه. ق در شهری چشم از جهان فرو بست و در همان شهر به خاک سپرده شد. وی امروزه به این بسابویه شهرت یافته است و مزار او از زیارتگاههای معروف ایران به شمار می آید و مورد توجه شیعیان می باشد.

ارزنده بودن یک کتاب و موفقیت نویسنده آن کفایت می‌کند؛

۲. ذکر ثواب و پاداش برای تشویق مردم به انجام دادن واجبات و مستحبات است. البته این روش، شیوه‌ای قرآنی می‌باشد که خود خداوند متعال در قرآن آن را در پیش گرفته و نعمتهای بی‌شماری برای اعمال نیک انسان ذکر کرده است. در

روایات نیز این شیوه دنبال شده است؛
۳. کتاب مذکور با کنار هم قرار دادن احادیث یک موضوع، به پیدایش درک درستی از فضای آن موضوع در ذهن مبلغ کمک می‌کند؛

۴. کنار هم قرار گرفتن احادیث یک موضوع و تفاوت بین ثوابهای ذکر شده در آنها، مبلغ را بر آن می‌دارد تا با دقت بیش‌تر به ریزه‌کاریهای این احادیث بپردازد. این کار در اکثر اوقات ما را به برداشتهای نویی از احادیث رهنمون می‌کند. از جمله اینکه برخی از آثار ذکر شده مربوط به ذات عمل است و هر کس آن را انجام دهد، به آن

حدیث می‌باشد که در ضمن ۳۹۱ عنوان و کتاب عقاب الاعمال نیز شامل ۳۳۱ حدیث است که در ضمن ۱۳۱ عنوان تنظیم شده است. این کتاب شامل موضوعاتی مانند: ثواب گفتن لا اله الا الله، رفتن به مسجد، تفکر، ثواب جهاد در راه خدا، زیارت پیامبر و ائمه، حفظ قرآن، توبه، عمل، علم، شاد کردن دل برادر می‌باشد.

کتاب عقاب الاعمال نیز شامل موضوعاتی نظیر: مجازات کسی که در انجام فرامین الهی سستی می‌کند، قسم دروغ، زکات ندادن، اذیت مؤمن، قطع رحم، حاکم ستمگر، مجازات ترک امر به معروف و نهی از منکر می‌باشد.

ویژگیهای کتاب

۱. این کتاب در ترغیب مردم به کسب فضایل اخلاقی و انجام واجبات و مستحبات و فرو نهادن محرّمات و مکروهات نقش بسزایی دارد و هر مسلمانی با خواندن آن، یک نوع شیفتگی نسبت به وظایف اسلامی در خرد احساس می‌کند و شور و حال خاصی برای عمل‌گرایی در خود می‌یابد و همین ویژگی برای

ثواب می‌رسد؛ اما برخی از ثوابها مربوط به نیت عمل است. مثلاً در مورد گرفتن ناخن در روایت وارد شده است که هر کس ناخنش را در روز پنجشنبه و جمعه بگیرد، از جذام و پیسی دور می‌ماند و در حدیث دیگری از همین باب آمده است که هر کس موقع انجام دادن این عمل، ذکر «بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ» را بگوید، خداوند به عدد هر ریزه ناخن، ثواب آزاد کردن بنده‌ای را برای او می‌نویسد؛ ۵. برخی از مردم با شنیدن بعضی از ثوابهای ذکر شده در احادیث، دست به انکار آن می‌زنند. متنوع بودن ثوابهای ذکر شده برای اکثر اعمال باعث می‌شود تا مبلغ متناسب با سطح معرفت مخاطبینش از بین ثوابهای ذکر شده در این احادیث، برخی از آنها را بیان کند. این کار مانع از آن می‌شود که گروهی منکر ثوابهای مطرح شده برای این اعمال بشوند؛

۶. این کتاب منبع خوبی برای مبلغان دینی در زمینه بیان اعمال مربوط به هر روز و مناسبتهاست؛

بررسی سندی کتاب

به لحاظ سندی، اصولاً در احادیثی که متضمن ثوابهایی برای اعمال مستحبی است، همین که ندانیم آن روایت ساختگی است، می‌توانیم به امید رسیدن به ثواب، به آن روایت عمل کنیم؛ همان‌گونه که در روایات «مَنْ بَلَغَ» به این مطلب تصریح شده است. از جمله این روایات می‌توان به روایت متواتری که در صفحه ۲۸۳ همین کتاب نیز آمده اشاره کرد. امام صادق علیه السلام در این حدیث می‌فرماید: «مَنْ بَلَغَهُ شَيْءٌ مِنَ الثَّوَابِ عَلَى شَيْءٍ مِنْ خَيْرٍ فَعَمَلُهُ كَانَ لَهُ أَجْرٌ ذَلِكَ وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَقُلْهُ؛ کسی که بشنود کار خوبی فلان مقدار ثواب دارد و آن کار را انجام دهد، ثواب آن کار از آن او خواهد بود؛ گرچه رسول خدا نیز آن را نگفته باشد.»